

USKRS U KOPRIVNICI

Uskrs, Uskrsnuće Kristovo slavi se od samog početka kršćanstva kao najveći blagdan vjere, a u crkvenoj godini odgovara mu pashalni vremenski ciklus. Slavljenje uskrsnih blagdana kod starih Koprivničanaca imalo je važno mjesto, od običaja vezanih uz Veliki tjedan, pa sve do proljetnih običaja u kojima nalazimo pretkršćanske i staroslavenske kulturne slojeve s izraženom percepcijom tradicionalnog štovanja Kristološkog ciklusa. Uskrs kao okosnica liturgijske godine posvećen je najvažnijim događajima iz Kristovog života, ali i osnovnim doktrinama kršćanskog vjerovanja. Uskrsni ciklus počinje *Kristovim raspećem*, prethodi mu vrijeme pripreme, koje u hrvatskim krajevima traje četrdeset dana, a prema latinskom nazivu Quadragesima naziva se *Korizma*. Vrhunac pobožnosti posljednji je tjedan prije Uskrsa, *Tjedan muke* ili *Veliki tjedan*, lat. Hebdomada sancta, u kojem se vjernici prisjećaju posljednjih dana Kristova života na zemlji, njegove muke i smrti, od ulaska u Jeruzalem na Cvjetnu nedjelju, do Raspeća i Uskrsnuća.

U Koprivnici je tradicijski ukorijenjena podravska pobožnost koju su uveli franjevci propovijedajući štovanje Križnog puta u vidu niza križnih postaja (Via Dolorosa) isprva njih sedam, a kasnije četrnaest. Postaje su se postavljale u prostor crkve ili uz otvoreni put, uz svaku se postaju izgovarala molitva, a pojedini prizor bio je određen pojedinačnim događajima izvornog puta na Kalvariju: *Nošenje Križa*, *Raspeće*, *Skidanje s križa*, *Krist na odru*, *Oplakivanje* i *Polaganje u grob*. Upravo ovi motivi koji se kronološki javljaju prije i poslije samog čina raspinjanja uprizoruju događaje koje navode Evandjelja i mistična književnost 13. i 14. stoljeća, prije svega Giovanni de Caulibus u *"Razmatranja o životu Kristovu"* i Brigita Švedska u *"Otkrivenju"*.

Povjesničar Rudolf Horvat već je 1896. godine u prvom svesku *"Zbornika za narodni život i običaje"* zabilježio crtice iz narodnih običaja i vjerovanja starih Koprivničanaca vezanih uz godišnji tijek, *narodni koledar*. Običaji uz Veliki tjedan započinjali su već u četvrtak, u 9 sati prije podne kada su zazvonila sva koprivnička zvona, poslije čega je zvonar zavezao zvona, koja su ostala nijema sve do subote u 9 sati ujutro. U to vrijeme *"škrebtaljka"* je navješćivala podne, jutarnje i večernje pozdravljenje, pozivala je k misi, na sprovod ili gašenje požara. U četvrtak, petak i subotu u župnoj crkvi sv. Nikole bio je izložen *"boži grobek"*. Stari Koprivničanci su ga posjećivali u grupama, darujući mrtvog Isusa. U subotu poslije mise svećenik je blagoslovio vatru i upalio hrastovu gubu u kadionici. Svako tko je držao do običaja je sa sobom u crkvu donio gubu i zapalio je na kadionici, zapaljenu je ponio kući i bacio u vatru na kućnom ognjištu. To je bila uspomena na žrtvu Abrahamovu. U subotu poslije podne u 18 sati slavilo se Uskrsnuće, a iz župne crkve polazila je procesija. Župnik je blagoslivljao narod četiri puta, a pri svakom se blagoslovu pucalo iz mužara. Poslije procesije i blagoslova stari su se Koprivničanci vraćali kući, da prvi put poslije četrdeset dana posta svečano blaguju mrsna jela. Na uskršnje jutro koprivničke gazdarice su ustajale vrlo rano, u sam cik zore, priredile bi šunku, kobasice, jaja, hren i posebno oblikovan uskršnji kruh. Pripremljene delicije stavile bi u košaru koju su bogato uk-

Sretan Uskrs, iz zbirke starih razglednica Muzeja grada Koprivnice

rasile vezenim ubrusima. *Korpu* su odnijele k ranoj misi gdje je svećenik blagoslovio done-senu hranu koju su žene nakon posvećenja žurno nosile doma, gdje za *fruštuk* nitko nije smio okusiti ništa prije nego li je zagrizao malo "posvećenja". Pritom se moralo jako paziti da pas ili mačka ne bi okusili posvećenog jela, a ostaci i kosti su se brižljivo pokupile i bacile u ognjište ili peć. Zapisano je i vjerovanje starih Koprivničanaca prema kojem žabe utihnu ako se posvećene kosti bace u vodu u kojoj krekeću. Kostu od posvećene šunke zakapale su se u polje u okolici Koprivnice gdje je bio posijan kukuruz, jer se vjerovalo da ga posvećeni ostaci štite, te da ga radi toga vrane neće pojesti. S košarom blagoslovljenog jela stare su Koprivničanke trčale kući, vjerujući da će ona koja prva stigne imati najhitrije slugu i težake. Tog su se dana ljudi međusobno darivali pisanicama koje su na veliku subotu obojali i ispisivali, u spomen na masti koje su žene na Uskrs nosile k grobu Isusovom. To su najčešće radile djevojke koje su se međusobno oslovljavale *Matke*, što je bila posebna duhovna veza koja je dodatno potvrđivala njihovo prijateljstvo.

Osim predmeta vjerske prakse, pučke pobožnosti i starih pisanica, zbirka starih uskr-snih čestitki iz Muzeja grada Koprivnice predstavlja dio građanskog ukusa i oblika komuni-kacije i čestitanja blagdana u vremenskom razdoblju između 1880. i 1930. godine. Šarene razglednice s motivima pisanica, uskr-snih zečeva, pilića, djevojčica i mladih žena koje nose stručke prvih proljetnica sadrži i brojne čestitke koje obrađuju ikonografsku temu Uskr-snog ciklusa i dramatične prizore Kristovih muka, što je osnova kršćanske pobožnosti. Većinom su to motivi koji podržavaju i odražavaju kolektivnu pobožnost puka na način na koji je to prikazivala *Biblia Pauperum*, ali i ikonologija i ikonografija zapadne crkvene umjetnosti koja, počevši od 13. stoljeća, oblikuje tip umirućeg Krista koji pobuđuje ganuće i sućut. *Raspeće* kao jednu od najvažnijih tema kršćanske ikonografije na starim koprivnič-

kim čestitkama prikazuje u tradiciji kontinentalne, srednje Europe, sa slojevitim utjecajima i nakupinama vremena i načina. U motivu bolnog razapetog Krista osim gotičke izražajnosti moguće je iščitati slojeve patosa protureformacije i baroka, ali i pučke inspiracije i poezije koje su ulaskom u liturgiju inzistirale na ljudskoj i materinskoj boli Bogorodice. Bogorodica od boli pada u nesvijest, a u rukama onih koji je pridržavaju klizi, sjeda ili pada na tlo. Isto je i u motivu *Skidanja s križa* kojeg navode Evandjelja prema kojima Josip iz Arimateje moli Pilata da mu dopusti skinuti s križa i ukopati tijelo Kristovo. Slijedi motiv *Oplakivanje Krista* koji nema predložak u Evandeljima, već je izvedena iz religiozne poezije i meditacije. Krist leži na kamenoj ploči, oplakuju ga Bogorodica, Sv. Ivan, Marija Magdalena, Josip iz Arimateje i Nikodem. Često se motiv oplakivanja stapa s ikonografskim motivom *Polaganja u grob*, prizorom koji s istim protagonistima događaja slijedi nakon *Skidanja s križa*. Kao izdvojen ikonografski prizor, svojevrsni kontrapunkt između *Skidanja s križa*, i *Polaganja u grob*, u ciklusu se pojavljuje *Pietà*, preciznije, ikonografski motiv *Bogorodice Sućutne* (Vesperbild, lat. *Vespere*; večernja), u kojem sjedeći lik Bogorodice na svom krilu drži mrtvo Kristovo tijelo nakon *Skidanja s križa*. Ovaj ikonografski tip javlja se oko 1320. godine u rajnskom području, odakle se širi francuskim, njemačkim, češkim, poljskim, sjevernotalijanskim i hrvatskim krajevima. Mrtvi Krist u Bogorodičinom krilu u početku sjedi okomito, Bogorodica ne plače i ne pokazuje tugu već mrtvog Sina pobožnom gledatelju, čime naglašava kako je njegovom smrću dovršeno djelo otkupljenja.

Literatura:

1. Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, Zagreb, 1979.
2. Rudolf Horvat, Koprivnica – ženitbeni običaji, trudne žene i porod, smrt, vjera u osobita bića, vukodlak i krsnik, vile, vještice, narodna vjerovanja s bajanjem, narodni koledar, gatanje o prirodnim pojavama, o životinjama, o bilinama, o vremenu i u raznim prigodama života, načini narodnog općenja, igre i plesovi, pretisak iz 1896., Podravski zbornik 1997, Koprivnica, 1997.